

SLOVENSKI UČITELJ.

List za učitelje, odgojitelje in šolske prijatelje.

Izhaja 1., 10. in 20. vsakega meseca in velja 3 gld. za vse leto, 1 gld. 50 kr. za pol leta. Učiteljskim pripravnikom se daja za 2 gld. na leto. Spise, dopise in naročnino sprejema Ivan Lapajne, nadučitelj v Ljutomeru na Štajerskem. Oznaniila, reklamacije in druge administrativne reči naj se blagovoljijo pošiljati „Narodni tiskarnici“ v Mariboru v koroški ulici hiš. št. 229.

Štev. 25. V Mariboru 20. septembra 1873. I. letnik.

O zgodovini slovenskega narodnega šolstva.

Poročilo deželnega šolskega nadzornika A. Klodič-a v Gradcu.

(Iz knjige „Bericht über das österreichische Unterrichtswesen“.)

Pred cesarico Marijo Terezijo ni bilo govora o vredjenem šolstvu po slovenskih krajinah. O šolah na kmetih se na vsem Primorskem kar nič čulo ni, in o razmerah na Krajskem se je leta 1773. uradno sporočalo, da se čitanje s prižnic kakor škodljiva ali grešna stvar razlaga. Kjer so bile v mestih šole, bile so le nemške; bile pa so v najslabšem stanju, kajti prav malo učiteljev (Schulmeister) je dobivalo revno plačo, večina pa se je živela o darovih, ktere so jim otroci donašali.

Ko se je Marija Terezija trudila, po vseh svojih deželah šolstvo vrediti, izročil jej o. Blaž Kumerdej predlog, kako naj bi se kmetiško ljudstvo najprimernejše v čitanju in pisanju kranjskega in nemškega jezika podučevalo. Z ozirom na njegovo posebno previdnost pri sestavljanju predlogov šolske preuredbe imenovan je bil dne 12. junija 1773 za predstojnika novo osnovane normalne šole v Ljubljani.

Vsled določbe 19. §. šolskega ukaza od 6. dec. l. 1774 bila je v letu 1775/6 tudi v Gorici in Trstu enaka šola osnovana. Toda te nemške šole niso mogle zadostovati, kakor je sporočeval grof Torres, deželnega glavarstva svetovalec v Gorici. Po malem so se glavne šole narejale na Krajskem: v Kranju, Kamniku, Loki, Idriji, Radolici; za južno Štirsko: v Mariboru, Celju, Ptuj, Slovenski Bistrici; v večih krajih kakor v Boveu na Goriškem so se osnovale male ali trivialne šole. Tudi dekliške šole so se stavile in uršulinskim nunam izročevale. Izreja v dekliških šolah naj se opira na materinski jezik, kajti velika cesarica je sicer želela vedno večje razširjenje nemškega jezika, a skrbi za druge deželne jezike vendar ni odložila. Toda zbolj-

šano šolstvo se je imenovalo „nemško šolstvo in nova naredba je bila nemška, učne in pomočne knjige so se imenovalе (in bile) nemške.“

Pred razglašanjem šolske postave je veljalo načelo: Nemščina se mora vedno več razširjevati, pa tudi na druge deželne jezike se ima skrbno ozirati, ako so le sposobni za daljino razvijanje. Po razglašenje prvega šolskega patenta pa se je prizadevalo, edino le nemščino razširjati, drugi deželni jeziki so se smatrali prvi čas kod potrebno zlo in sredstvo v dosego namena.

Z laškim jezikom se je vljudnejše ravnalo in dovolilo se je, da je bil poduk deklic v samostanu svete Urše v Gorici „edino le v laškem jeziku.“ Normalna šola v Gorici pa je dobila nemško lice. Grof Torres je bil takrat sestavil neko „vorläufige Instruction für die zween pro interim in Görz angestellten Lehrer Leban und Petalussi, welche die dazu erforderlichen Landessprachen besassen.“ Ta navod je v Beču tako dopadel, da se je mnogim gubernijam oznanil, „da bi se po tem navodu oni otroci, ki prav nič nemski ne znajo, za normalne šole pripravljali.“

V Ljubljani so bili osnovali elementarni razred za take otroke, kateri niso od doma že nemški znali, da bi se na podlagi materinega jezika za vstop v normalno šolo pripravljali. Grof Torres si je v Gorici in Gradiški izbral nekoliko večih krajev, v katere je namenil postavljati tiste učitelje, ki so se v normalki nemški učili. „Kedar se bode“, tako je on menil, nemščina v deželi vdomačila tako, da jo bodo v vsakem imenovanih krajev vsaj dvajset otrok znalo, potem se mere s trivialnimi šolami nadaljevati. Do te srečne dobe potrebujem 2 leti.“

Kmalu se je razširilo to mnenje, da se je napredek pri šolstvu merial skorej le potem, kakošen vspeh je imel nemški poduk v čisto slovanskih deželah. Tudi zaloga šolskih knjig, katero je cesarica Marija Terezija v letu 1772. ustanovila, je imela najbolj to nalogo, da je skrbel za nemške šolske knjige, ktere so se za Primorsko in Kranjsko v Beču tiskale. V takih okoliščinah se pač ni moglo govoriti o razvijanju slovenske šolske literature.

Samo saganski katekizem je na povelje cesarice pristavil knezoškof ljubljanski na krajnski in dobil 6. febr. 1779. dovoljenje za tisk. Te razmere so ostale nespremenjene tudi pod cesarjem Jozefom II., Leopoldom II. in Francem I. do leta 1809.

Ko se bili Francozi gospodarji dežele, vpeljali so oni namesto nemščine slovenščino kot učni jezik, vendar se je ta v viših tečajih umakniti morala francoščini. Ta sprememba je bila šolskemu vodju Valentinu Vodniku v Ljubljani povod, da je sestavil sledeče 4 šolske knjige: 1. Pismenost ali gramatika za prve šole, po kateri so se slovenski učenci v latinskih šolah materinega jezika učili; 2. Početek gramatike, to je pismenosti francoske gospoda

Lhomonda, (tiskana l. 1811), prestava „Elements de la grammaire française par L' Homond“; 3. Keršanski nauk; 4. Abeceda.

Tudi je sestavljal slovensko-nemški slovar; to delo pa je še le 41 let po njegovi smrti, namreč 1860 l. seveda mnogo pomnoženo in zboljšano izdal Cigale, ministerski tajnik, na stroške umrlega ljubljanskega knezoškofa Antona Alojzija Wolfa.

Leta 1813. so Francozi z Kranjskega odrinili; ž njimi je tudi slovenščina iz ljubljanskih (krajnskih) šol izginila, in nemščina je postala zopet in povsod učni jezik. Še le leta 1816. je dovolil cesar Franc učno stolico za slovenski jezik v Ljubljani. Toda Vodnik je bil s svojimi „Ljubljanskimi Novicami.“ (1797—1801) in svojimi pesmi zbudil narodno zavest, ki je vedno močnejša postajala, in leta 1847. je že bilo 64 slovenskih šol.

France Metelko, kateri je bil po omenjenem dovoljenji učitelj slovenščine, izdal je malo slovnico za učiteljske pripravnike v zalogi šolskih knjig. To je bil posnel iz svoje učene obširne knjige „Lehrgebäude der slovenischen Sprache.“ Metelko je pisal tudi nek Abecednik in Razlaganje evangelija sv. Matevža l. 1849. Še le 1848. leto je doneslo slovenskemu šolstvu novo življenje. Po odstopu prvega naučnega ministra barona pl. Somaruga prevzel je začasno vodstvo naučnega ministerstva niži državni tajnik Feuchtersleben. Ta je priobčil načrt načel za preuredbo vseh šolskih in učnih zavodov, in ministerski odlok od 2. septembra 1848. št. 5692 javlja načelo, da ima v narodni (ljudski šoli) materini jezik učencev, za katere je šola, tudi učni jezik biti.

Ministerijalni odlok od 17. julija 1850, št. 5781 določnje, da naj se v šolah, kjer krajevne in deželne razmere zahtevajo in kjer ni prevlelike zavire, poleg materinega jezika, v katerem se vsikdar podučuje, tudi na drugi deželni jezik ozira.

Te misli so tudi v ministerskih odlokih od 25. oktobra 1851. in 19. decembra 1853., št. 11266, v katerih je tudi navedeno, da se s tem podukom pred 3. razredom nima počenjati, in da se ima pri podučevanju v drugem deželnem jeziku na starost in spretnost učencev ozirati, toraj na materinski jezik opirati.

Veroznanstvo se ne sme zaradi visokega, ne samo na um, temveč tudi na blaženje sreča in na višo, za vse življenje važno povzdigo duha vplivajočega namena na nikakošen način drugače podučevati kot v materinščini (ministerski razglasi 21. Apr. 1850 in 9. Dec. 1854, št. 14212 in 30. nov 1855, št. 17444.)

Ta načela so slovenski ljudski šoli vrata do prostega razvitka odperla.

Leta 1857. je imelo slov. ljudstvo na:

1. Štirskem	5·87 $\frac{0}{0}$	slovenskih,	26·23 $\frac{0}{0}$	slov.-nemških šol.
2. Koroškem	8·41 $\frac{0}{0}$	"	16·81 $\frac{0}{0}$	" "
3. Krajnskem	52·59 $\frac{0}{0}$	"	39·23 $\frac{0}{0}$	" "
4. Primorskem	26·05 $\frac{0}{0}$	"	8·08 $\frac{0}{0}$	" "

Leta 1870. je bilo na :

1. Štirimskem	35 slov. in 199 slov.-nemških šol.
2. Koroškim	24 " in 70 " " "
3. Krajnskim	167 " in 60 " " "
4. Primorskim	169 " in 101 mešanih šol.

Načela in nauki slavnih pedagogov.

Po Ludwig-ovih spisih.

(Dalje.)

Franke.

Na Angleškem je Locke občinstvo opozoroval s svojimi spisi o izreji na važnost tega predmeta. Na Nemškem se je pa o istem času za boljšo vzrejo mladine vnel Franke. Rojen je bil v Lübecku 1663, umrl je v Halli 1727. Vzrejo je dobival v Goti, kjer se je prav takrat dosti na zboljšanje šolstva delovalo. 1692. postal je profesor v Halli za grški in orientalske jezike. Bil je pa ob enem dušni pastir pri neki cerkvi blizu omenjenega mesta. Pred njegovimi durmi se je vsak četrtek zbiralo veliko število revežev, ktere je on večkrat malo spraševal in podučeval. Tu se je prepričal, kako je velika večina teh revežev divja in spačena. To ga je napeljalo, da je skušal za te revne otroke šolo ustanoviti. V ta namen je cbesil pred svojim stanovanjem pušico, v katero je za omenjeno šolo dovelj darov prihajalo. S tem je kmalu osnoval šolo z dvema razredoma za ubožno mladino, kmalu potem je sklenil, napraviti tudi sirotnico, da bi zapuščene otroke, sirote še bolj obvaroval pred svetom. Še popred je bil osnoval „pedagogij“, to je šola za otroke staršev viših stanov.

Tako je pod vodstvom Franke-jvem izrastlo mnogotero šol za otroke in mladeniče vseh stanov. Franke je po svojih načelih šole ločil na ljudske in učene šole. On in njegevi nasledniki so svojo izrejo stavili na te-le principe: Pri vsaki izreji mora biti poslednji namen živo spoznanje Boga in pravo krščanstvo. Brez prave pobožnosti so vse vede več škodljive nego koristne. Vsi otroci imajo v sebi seme popačenosti, zatoraj je treba na temeljito poboljšanje srca delovati. Temu namenu nasproti so pa: zanemarjenje kerščanskega nauka in razveseljevanje, kakor je med svetom navadno. Mlade ljudi je treba privaditi na spodobno in pravno vedenje, ne pa jih učiti dvorskega obnašanja. Mladina potrebuje odpočitka in nekoliko razveseljevanja. Zato so dobre telesne vaje in mehanična dela. Pri vsem poduku naj se gleda na prihodnji stan rejencea. Pri tistih, ki bodo meščanski obrtniki treba je poleg veroznanstva tudi: čitanja, pisanja, računstva, pa tudi naturoznanstva, zemljepisja, zgodovine itd.

Pri vsem podučevanju se je treba na poočitovanje vedno ozirati. Dijakom se priporočujejo stari jeziki. Pri podučevanju naj se rabi katehetično učenje. Olajševanje poduka se ne priporočujejo. Pri Franke-tu in njegovih naslednikih je bilo geslo: dovelj delati, načelo: poočitovati, ponavljati pa, to je bila duša vsega poduka.

Pedagogi, ki so v Franke-tovem smislu delovali, so n. pr.: Freilinghausen, Knapp, Joachim, Lange itd.

Čeravno so se na Nemškem vlade z novimi naredbami in postavami trudile, da bi šolstvo izboljšale, vendar narodno šolstvo nikakor ni napredovalo. Temu bilo krivo učiteljstvo, pri katerem stanu so bili pastirji, rokodelci, strežaji, pisarji, vojaki itd. Njih omika in njih plača ni bila nikakor stanu primerna. Za narodno šolstvo se je le potem boljša bodočnost obetala, ko so pričeli semenišča učiteljska ustanovljati.

V sredi 18. stoletja so načela Franke-tova vedno manj veljala. Pridobili so si pv veljavo tako imenovani filantropi (človekoljubi), kakor Locke, Basedov itd. o katerih se bode že pozneje govorilo.

(Dalje prih.)

O narodnem šolstvu na Goriškem.

(Konec.)

„Stroški za poduk na ljudskih šolah so znašali 101.608 gl., od teh spada 37.000 gl. samo na gradiščanski okraj.“

„Mestne šole v Gorici se vzdržavajo samo na občinske stroške. V gradiščanskem okraji dobiva za vzdrževanje poduka na javnih ljudskih šolah Gradišče 1762 gl. 25 kr., Oglej 189 gl., Ajello 83 gl. 94 kr. iz deželnega šolskega zaklada, Tržič in Ronki 528 gl. iz bratovščinskega zaklada, Romans 350 gl. iz Spangherjeve ustanove, toda s pogojem, da mora s tem duhovnega učitelja plačevati. V goriške okolice šolskem okraji prejema samo Kanal 136 gl. 50 kr. iz dež. zaklada. V sežanskem okraji plačuje dež. šolski zaklad vsako leto 655 gl. v podboro šolam v 6. določenih krajih in v tolminskem okraji 409 gld. 50 kr. v 3 krajih.“

„Detišnice so bile v Gorici 4, 3 vzdržuje občina, 1 je privatna. Vse štiri so v takem stanju, da nobena ne zadostuje zahtevam, katere tirjamo od teh za ljudsko vzgojo tako znamenitih institutov.“

„Sirotišnica Contavalle vživa stipendij 33.423 gl. ter precej dobro podučuje otroke v elementarnih predmetih in v domačih delih. L' istituto dei fanciulli abbandonati, kterega vzdržujejo občina, blagajnica društva publica beneficenza, čisti dohodki javne tombole in dobrotni doneski, podučuje 50 sirot

v rokodelstvu ter je izpušča stoprv tedaj, če si morejo sami kruh služiti ali če najdejo delo pri poštenih ljudeh.“

„C. kr. učiteljsko izobraževališče je v veliki zadregi zaradi prostora, dokler se Wendenberško poslopje ne prozida, kakor se nameruje. Da se je našel prostor za III. razred, se je morala soba prezidati in učni pripomočki se morajo spravljati v jako mali učiteljski zbornici.“

„V začetku šolskega leta je bilo 32 pitomcev (13 v prvem, 8 v drugem, 11 v tretjem razredu — mej temi 15 Italjanov, 17 Slovencev), od katerih je 25 uživalo državne stipendije (in sicer 2 celo, 12 polovico, 10 četvrti del.)“

„Nravno vedenje i napredek sta bila zadovoljiva, posebno slovenskega oddelka. II. razred je tako vrl, da vzbuja najboljše nadeje. Praktične vaje predpisane pitomcem III. razreda so se pokazale kot jako koristne in uspešne.“

„Izkušnji zrelosti se je podvrglo 10 pitomcev III. razreda in I externist. 9 (4 Italijani in 5 Slovencev) jih je prejelo spričevalo zrelosti, 1 je bil na pol leta reprobiran in 1 je mej izkušnjo odstopil.“

„Pomanjkanju učnih pripomočkov se je deloma prišlo v okom z darili ministerstva in s prilično porabo v ta namen dovoljenih 400 gl.; toda veliko še manjka in kar neogibno potrebnega, posebno za zemlje- i prirodopisni poduk; izposojevanje iz zbirek tukajšnjih srednjih šol je pa jako neprijetno.“

„Vsi učitelji so kar najvestneje izpolnovali svoje dolžnosti. Na slovenskem oddelku je poduk motila daljna bolezen glavnega učitelja Budala, kateri tudi po preteku dopusta za okrevanje mu odločnega nij mogel vseh svojih šolskih ur prevzeti.“

„Enako učiteljišču narodno-paralelna vadnica je štela 504 učencev. Obiskovanje je bilo redno razen 1. razreda ital. oddelka ob zimskem času, ker se je vsled slabe obleke mnogo otrok prehladilo, tako da so šolo morali zanemarjati.“

„Nedeljsko in prazniško ponavljalno šolo je obiskovalo 33 rokodelskih učencev precej redno i s povoljnim vspelhom.“

„Na privatnem izobraževališči za učiteljice v uršulinskem samostanu se podučuje v italjanskem jeziku; učita se tudi nemški i francoski jezik.*) Podučevalo je 6 nun 27 kandidatinj (20 v prvem, 4 v drugem, 3 v tretjem letu), po narodnosti je bilo 25 Italjank i 2 Slovenki. Petororazredna vadnica je imela 234 učenk.“

Učiteljski izpit za ljudske šole je delalo 52 kandidatov, 39 mož, 13 žensk; pa 3 so odstopili še pred ustnim izpitom. Moških je bilo 28, ženskih 7 potrjenih. Prejeli so.

spričevalo No.	I.	1 kandidat,	—	kandidatinje
„	II.	7	„	4
„	III.	20	„	3

*) Slovenski je, to se ve da nepotreben!

Izkušnje za meščanske šole nihče nij delal.

Napredovalni kurs za ljudskih šol učiteljev se je pričel 23. sept. ter je trajal do 31. oktobra. Poklicanih je bilo 13 slovenskih i 10 italijanskih ljudskih učiteljev; zadnjim sta se dva prostovoljno pridružila; enemu slovenskega oddelka se je zarad nemarnega obiskovanja donesek za živež ustavil. Učili so samo učitelji učiteljskega izobraževališča.“

Postava,

veljavna za Kranjsko, ktera določuje pravne razmere učiteljev na javnih ljudskih šolah.

(Dalje.)

II. Oddelek.

O službenih dohodkih učiteljskega osebja.

§. 21. Letno plačo učiteljev določuje po predlogu tistih, kateri imajo dolžnost šolo napravljati in zdrževati (§§. 33—35 deželne postave o uravnavi za napravljanje, zdrževanje in obiskovanje javnih ljudskih šol.) deželna šolska oblast.

§. 22. Najmanjši znesek stanovitne letne plače, katero imajo učitelji dobiti, je v deželnem glavnem mestu Ljubljani 600 gold., v drugih občinah 400 gold.

§. 23. Za učiteljske službe na meščanskih šolah naj se določi najmanjši znesek stanovitne letne plače 600 goldinarjev.

§. 24. Vse stalne denarne prejemke, ktere ima učitelj po zavezi posameznih oseb, iz zavodov i dr., pobira (s pridržkom, da se varuje njih namen za kako posebno reč) občina na račun šole, ter jih dotični davkariji odrajuje.

§. 25. Premenljivi denarni doneski naj se po srednjem znesku zadnjih treh let nemudoma premené v stalni prejemek na račun šole; bira pri posameznih prebivalcih in pobiranje denarjev za novo leto ni več dopuščeno.

§. 26. Dokler bira pridelkov ni odškodovana, naj se ona po srednji tržni ceni od leta 1834—1863. (izločivši le-tó z najvišo in z najnižo ceno), ali kjer se tržna cena ne more določiti, po ceni izvedencev (z ozirom na zgoraj imenovano srednjo ceno) v stalni denarni znesek na račun šole premeni.

§. 27. Vžitki od njiv, vrtov (vinogradov), travnikov in gozdov, ki so pri učiteljevi službi, se v denarjih štejejo tako, da se od katastralnega čistega zneska vsake parcele odštejejo dotično davki in priklade.

§. 28. Kar po odšteti teh vžitkov (§. 27.) do stanovitne učiteljeve letne plače še manjka, mora mu v gotovem denarji in sicer v mesečnih obrokih naprej plačevati občina, oziroma šolski okraj skozi dotično davkarijo. Ako ima sedanjí čas kaka

učiteljska služba večje dohodke, naj se sedanjemu uživalcu ne-
kračene pusté. Deželni odbor mora, ako bo treba, za to poskr-
beti, da se c. k. davkarijam zaloga, ktere za ta naprejšnja
plačila potrebujejo, o pravem času pripravi.

§. 29. To, kar si učitelj pridobi po dovoljenem stranskem
opravku, kakor tudi vrednost najemščine od službenega stano-
vanja, ali stanovnina, ki mu namesti tega gré, potem nagrade,
pomoči, doklade i. dr., ne smejo odštevati se od stanovitne letne
plače.

§. 30. Učitelji, kteri so za trdno postavljeni pet let na
javni ljudski šoli v kraljevinah in deželah v državnem zboru
zastopanih nepretrgano s primernim vspehom delovali, dobijo
v mesečnih obrokih naprej plačljivo službeno letno doklado z
10 procenti od najmanjše letne plače (§§. 22. in 23.). Na enaki
način jim daje vsaka spolnjena daljna petletna službena doba
do spolnjenega 30. leta te službe pravico do druge doklade,
ktera se ima odmeriti z 10 procenti od najmanjše letne plače.
Znesek, za kterega zdajšnji dokodki kake učiteljske službe
presegaajo postavno najmanjšo plačo (§. 28.), se ne sme vrajto-
vati v tako službeno letno doklado.

§. 31. Šolskim občinam, oziroma šolskim okrajem, kteri
učiteljem namesto službene letne doklade raji dajo pravico, da
se naprej pomikajo, ali povišajo na večje plače, je to dovoljeno
pod tem pogojem, da se plača po teh viših stopinjah tako raz-
deli, da se učitelju vsakih deset let do spolnjenega 30. leta
zagotovi povišanje stanovitne letne plače za 20 procentov od
najmanjšega zneska (§. 22.)

§. 32. Ravnateljem meščanskih šol gré opravilne doklade
200 gold., nadučiteljem drugih tri- ali večrazrednih ljudskih šol
opravilne doklade 100 gold., nadučiteljem na dvorazrednih ljud-
skih šolah 50. gold. opravilne doklade na leto, ktera se more
prejemati v enakih obrokih s stanovitno letno plačo.

Tam, kjer so za plačo više stopinje, se ravnatelj ali nad-
učitelj z imenovanjem ob enem postavi tudi na najvišjo stopinjo
plače.

§. 33. Vsak šolski ravnatelj ima pravico do stanovanja
iz dveh sob. in potrebnih zravnenskih prostorov, ktero naj se mu
dá, če je mogoče, v šolskem poslopji.

Ako se mu stanovanje ne more dati, gré mu za to 20 pro-
centov najmanjše letne plače odškodnine.

§. 34. Drugi učitelji imajo pravico do prostega stanovanja
le takrat, ako ga že imajo, ko se moč te postave začne. Ravno
to velja tudi o odškodnini za stanovanje, ako jo že kdo uživa;
ta se jim mora tudi pripoznati, ako bi se jim omenjeno stano-
vanje vzelo.

§. 35. Učiteljska služba z zemljiščem (§. 27.) ima tudi pra-
vico, da se jej dajo potrebni gospodarski prostori in njihova raba.

§. 36. Plača podučiteljeva se meri s 70 odstotki najmanjše učiteljeve plače. (§. 22.)

§. 37. Podučitelj ima pravico do prostega stanovanja že ob času, ko je pričujoča postava moč zadobila. Ravno to velja tudi o odškodnini za stanovanje, ako jo že ima; ta se mu mora tudi priznati, ako bi se mu omenjeno stanovanje vzelo.

§. 38. Dokler podučitelji niso za trdno postavljeni, potrebujejo za ženitev privoljenja okrajne šolske oblasti.

§. 39. Plača ženskega učiteljskega osebja se uravnava po pravilih, ki so postavljena za moške (§§. 22. do 38.); vendar se ustanavljajo vsi prejemki z 80 odstotki tistega števila, katero v enakih razmerah spada na moške.

§. 40. Učitelji nezapovedanih učnih predmetov, kakor tudi učiteljice za ženska ročna dela v vseh v §. 15. al. 2 in 3 v državni postavi od 14. maja 1869. leta zaznamovanih primerljivih dobé stanovitne nagrade, ktere po meri učilnih ur na teden določuje okrajna šolska oblast.

§. 41. Vse na kaki javni ljudski šoli začasno ali za trdno postavljene učeče osebe naj se zdržujejo vsakršnih postranskih opravil, katera so spodobnosti in vnani časti njihovega stanú nasproti, ali katera bi jemala čas za natančno spolnovanje njihovega poklica, ali pri katerih bi se lahko mislila kaka prisrčnost pri spolnovanji učiteljske službe.

§. 42. Učiteljska služba se od organistovske in mežnarske ločuje; dotični prihodki naj se razložijo in vsaki svojemu namenu izročé. Noben ud učiteljskega stana ne smé od časa, ko bodo po §§. 22. do 32. pričujoče postave njegovi prejemki uravnani, cerkvenikove službe opravljati.

§. 43. Okrajna šolska oblast mora na prestopke prepovedi v §. 41. in 42. izrečene ostro čuvati, in ako zapazi prestopke te prepovedi, naj dotičnemu dá največ šest tednov odloga, v katerem času se mora ali šolski službi, ali pa postranskemu opravilu odpovedati.

Zoper ta opomin se more pritožiti deželni šolski oblasti, katera pritožba se mora v osmih dneh podati in nagloma rešiti.
(Dalje prih.)

Učilni načrt o nauku domovinskem.

(Dalje.)

V boljše poodčitovanje in razjasnovanje naj učitelj na tablo štiri kraje neba s pikami zaznamva, jih s črkami j. v. p. z. zaznamova, potem s ravnimi črtami zveže.

Ker se tedaj imenovani štiri kraji neba nikoli ne spremené in vedno enaki ostanejo, zamoremo po njih prav lahko in zanesljivo lego bodisi ktere koli reči na tanko določevati, naj

si že bodedo kjer koli hočemo. — Za prvo začnimo in poskusimo z rečmi, ktere so v naši šolski sobi. J. pokaži mi proti jugu ležečo steno! — Ono proti večernu! — Jugu! — Severju! — Proti kateremu kraju neba je stena z okni? — Stena z vratmi? Zadnja? Sprednja stena?

Proti kateri strani greš, ako stojiš pri zadnji steni, in bi hotel priti k sprednji? — Ako stojiš pri steni z okni in bi hotel priti k steni z vratmi? — Na kateri strani stoji peč na-proti mizi? Kako vise table? — Ako pa vprašam, kako stoji omara glede tvojega sedeža, pa ne veš. Zakaj neki ne? (Omara ne stoji ne proti severu ne proti večeru, ampak v sredi med obema). Razun do zdaj imenovanih krajev, ktere glavne kraje ali strani neba imenujemo, so še drugi, ktere pa sonebue, vmesne ali postranske kraje neba imenujemo.

Sonebni kraj med severom (polnočjo) in zahodom (večerom) zovemo severo-zahodno (polnočno večerna) stran, med severom in vzhodom severo-vzhodno (polnočno-vzhodno) stran neba. Kako imenujemo sonebni kraj med jugom in vzhodom? — Kako med jugom in zahodom? Imenujte še enkrat glavne kraje neba in pokažite jih! Sedaj pa sonebne! Kje je vzhod? — zahod? — jug? — sever? — jugo-vzhod? — severo zahod? itd. Sedaj hočemo naš naris štirih glavnih nebni krajev dopolniti, in narisati še štiri sonebne kraje, da se pa od glavnih ločijo, hočemo jih krajši narediti;

Kaj pomeni j.? — j. vzh.? — j. zah.? — itd.? Kteri sonebni kraje so si nasproti? — Med kterimi glavnimi nebni kraji je jug vzh.? — s. vzh.? — j. zah.? s. zah.? Med kterimi sonebnimi kraji je vzh.? — zah.? — j.? — s.? — Imenujte vse glavne in sonebne kraje začeni pri vzh. in naštevajte jih proti levi strani! — Naštevajti jih na desno začeni pri zah.! Itd. —

N. vstopi se k vzh. steni! — zah.! j.! — sev.! — G. vstopi se v j. vzh. — s. zah.! — s. vzh.! — j. zah. kot! J. proti kateremu kraju neba je šolsko dvorišče! — cesta? — cerkev? — sejmnišče? — grad? — drevesnica? farovž? pokopališče? — vodnjak? itd. Proti kateri strani greš, da prideš od svojega stanovanja v šolo? — Kako pa od šole proti vašej hiši? — Kako od vaše hiše v cerkev, na pokopališče k vodnjaku? Kako nazaj? Kako leži gora Krim, Žalostna gora, Šmarna gora, Triglav od tvojega stanovanja? — Kako vas Želimlje, Šmarje, Rudnik, Preser? itd. Kako potujejo ljudje iz Studenice v Ljubljano, v Borovnico itd. (Dalje prih.)

Dopisi.

Iz Gorice, 4. septembra. — Danes je imelo „Primorsko učiteljsko društvo“ svoj prvi občni zbor. Na dnevnem redu bila

je volitev prvosednika, blagajnika in še 7 drugih odbornikov. Po večini oddanih glasov bil je Avgust Leban za prvosednika izvoljen, Tomaž Jug za blagajnika; odborniki so: Bajec, Kancelar, Setničar, Švara, Komavec, Sternad.

Pri drugi točki dnevnega reda: „Krajni šolski svet“, čita prvosednik svojo razpravo ter slednjič vabi društvo, da sprejme v postavi od 8. febr. 1869, zastran šolskega nadgledstva naslednje spremembe:

a) V enajstej točki §. 8. omenjene postave naj se: „Krajni šolski svet gleda na vedenje učiteljev“ izbriše; pravna obnaša učiteljeva naj ne bo pod nadzorstvom krajnega šolskega sveta, ker je učitelj že kot državljan podložen splošnim zakonom;

b) štirinajsta točka tega istega §. naj se glasi: „Učitelj (oziroma voditelj) občuje v šolskih zadevah naravnost z okrajnim šolskim svetom; dotični odloki se samo naznanjajo krajnim svetom;

c) §. 15. rečene postave naj se popolnem in sicer tako predrugači: „Krajni šolski svet nema v zadevi didaktično-pedagogičnih stvari nobenega opraviila; to je naloga okrajnega in deželnega šolskega nadzornika;

d) učitelj bodi po mogočnosti krajnim šolskim svetom na kermilu.

Vse štiri točke so se enoglasno sprejele. „Iz vse te kratke razprave, končuje prvosednik, da se posneti, da krajni šolski sveti niso pametno sestavljeni ter priporoča se, da se pri prvih zopetnih volitvah vsled §. 5 često rečene postave dohiti in popravi, kar se je po malomarnosti in nevednosti do sedaj zamudilo. Polagam vam tedaj, mili sobratje, na srce skrb, da prijdejo možaki v krajni šolski svet, katerim šolstvo nij deveta briga, ampak ki so, če tudi ne do dna izobraženi, vendar sprejemljivi za blagodejne določbe svobodomiselnih, omiko in napredek pospešujočih, mračnjaštvo zatirajočih šolskih postav.“

„Učni črtež“ za razdeljene eno- in dvorazrednice, ki je bil kot 3. točka na dnevnem redu, obrisal je prvosednik dokazavši potrebnost namerjenega (planmässig) odgojiteljstva in poduka in nemogočnost breznačrtne izreje, — razloživši način, kako naj se realije v narodnej šoli učé, „da se namreč vsak predmet za se na podlagi lastnih mu elementov mora utemeljiti“ (Dittes, Grundriss der Erziehungs- und Unterrichtslehre, str. 113), a to le na podlagi berila, — omenivši kriva menenja, ki ja imajo nekateri učitelji v tem oziru gledé razdelitve ur (Stundeneintheilung): razpravivši to obrisal je prvosednik delovanje učiteljevo v obih učnih načertih tako-le:

Črtež za razdeljene enorazrednice.

Niži oddelek:

Jezik	5 ur
Kazalni in rečni nauk	2 ur
Računstvo	3 ur
Skupaj	10 ur

Viši oddelek:

Jezik	10 ur
Računstvo	3 ur
Petje	1 ur
Skupaj	14 ur

Vrhu tega imata oba oddelka 1 uro na teden vkupno telovajo.

Črtež za dvorazrednice

	I. razr.	II. razr.
Jezik	6 ur	11 ur
Računstvo	4 ur	4 ur
Kazalni in rečni uk	2 ur	—
Geom. oblikost. in ris	—	2 ur
Lepopisje	6 ur	3 ur
Petje	1 ur	1 ur
Telovadba	1 ur	1 ur
Skupaj	20 ur.	22 ur.

Pri „jeziku“ se vsled zgoraj rečenega tudi zapopadajo realni predmeti (prirodnoznanstvo, zemljepisje, zgodovina).

Tudi ta dva načrta sta se sprejela. Prvosednik h koncu še enkrat priporoča zbranim učiteljem, da naj nikakor ne verujejo v mogočnost breznačrtnega, pametnega pouka, da naj otrese to krivo menenje ter si prisvoje zdravih odgojiteljskih načel, razvijaje harmonično vse telesne in duševne odgojenčeve moči, da bo potem narodne šole vspeh sijajen, učitelj pa zadovoljen, srečen. In zbor se je razšel molče vskliknivši: „Da se kmalu zopet vidimo“. —

Iz **Celovca**. (Dopis učitelja na kmetijski napredovalni šoli.) Celovec je na nas vse učitelje prav dober utis naredil. Mesto je prav lepo, snažno, svitlo (zavoljo svojih prostornih ulic), in še dosti pravilno sezidano (dosti pravilniše od Ljubljane). Hiše in poslopja, posebno novejša, so jako okusno izdelana, med zadnjimi je v prvi vrsti hranilnica. Kakor so ulice jako prostrane, toliko prostorniša so še razni trgi. Nekatere kinčajo razni spominki, n. pr.: spominek M. Terezije in drugi. Cerkve so sploh prijazne in nekatere celo krasne, orglje so pa povsod primeroma premajhine, da si ravno nekatere prav čvrsto pojo! Cerkveno petje in godba je pa sploh slaba in še jako na nizki stopinji. Okolica je mikavna in prijazna. Govori se tukaj sploh nemški,

vendar se tudi slišijo sem ter tje mili slovenski glasovi. Med vsem, kar me je dozda najbolj zanimivalo, so šolska poslopja, ktera so v vsakem obziru jako okusno in pripravno izdelana, tako, da se sme ž njimi sleherni koroški prebivalec ponašati. Zares, kjer se toliko stori za napredek šolstva in splošno omiko, ni mogoče, da bi ne bili nasledki in vspeh tacega delovanja plodoviti. Bela Ljubljana in Krajnska, ktera se rada z marsičem ponašaš — sramuj se, da svoja deca še vedno v zaduhla in nezdrava poslopja gnjéteš in stiškaš! Naj pokaže dejanje, kar se je dostikrat širokoustno po domovini razlegalo; to bode najlepši dokaz, da si v resnici vneta za nepredek šolstva in splošno omiko. Šolo smo začeli 22. pr. m. s tem, da smo se ob 8. uri vsi zbrali v izobraževališči v III. oddelku. Kmalu pride vodja Brandl, nas vse odbere ter izpusti in povabi, zopet ob 10 uri zbrati se. Prišedši o omenjini uri dobil je vsaki svoje borne krajezarje, koleka so plačali krajnski učitelji 19. kr., koroški 13. kr.; zadnji dobé namreč 10 gl. manj nagrade od prvih. Ne morem drugače, da pri tej priliki izrečem svoje začudenje, da ste vladi svoje učitelje s tako borno odškodnino, 50 fl. za celih pet tednov v mesto, kjer prevlada sploh dragi na v vsakem obziru, poslali. Ali se hočejo učitelji še dalje utrjevati uže tako dobro izučenem stradanji, ali hočejo dolgove delati, ker živi tako v grob ne morejo? Varčnost je res lepa čednost, toda, zakaj se vselej najprej le nam ubogim učiteljem tako živo priporoča in nas v tej kreposti vadi? Sedaj imamo vsaki dan dopoldan po 2 uri kemijo, za tem pride fizika, popoldan imamo pa po 2 uri sadjerejo teoretično, potem pa izlet na vrt $\frac{3}{4}$ ure od mesta, kjer se vse praktično kaže. Vmes so tudi drugi izleti v bolj oddaljene kraje k raznim tovarnam, fabrikam in večjim posestvom, da si ogledamo, kar slišimo v teoriji. Kemijo, fiziko in čebelorejo podučuje profesor Rajmund Sauer, sadjerejo in vrtnarstvo pa vrtnar deželne sadjerejne šole gosp. učitelj Frei. Podučuje se, se ve da, vse v nemščini; kar se preden dan ali prvo uro predava, sprašuje se koj drugi dan ali drugo uro. Nazadnje bedemo pa morali še vsak posebej ostro pre-skušnjo narediti.

Iz Velikovca. Velikovško učiteljsko društvo je imelo 6. avgusta svoj shod v Velikovcu. Zborovanja se je 19 učiteljev in 1 učiteljica udeležilo. Predsednikov namestnik g. A. Vizjak prične zborovanje ob deveti uri. Najprvo sam razlaga imenitnost in potrebo skupnega zborovanja vseh učiteljev. 18. junija se je v Prevalih povdarjalo, da naj bi se to društvo v več manjših društev razdelilo, in to zavoljo daljnega in težavnega obiskovanja. To se bo opustilo, ako društvo pri železniškem vodstvu znižanje vožnine pridobi. Potem nastopi g. J. Rupnik, učitelj Trušnjeh, ter preduaša „o praktičnem računanji z decimalimi z ozirom na novo mero in vago, in na prikrajšanje poštevanja

in razštevaja. Na to je g. J. Janež, nadučitelj v Grebinju, praktično prednašel: a.) Kako se učenci podučujejo v pisanju in branju slovenskem in nemškem ob enem. b.) Kako se po analitično-sintetični metodi podučuje. Po teh obravnavah se je nasvetovalo, da bi učenci okrajnega šolskega sveta v prihodnji seji račun o svojem delovanju predložili. G. J. Rupnik priporoča, a) da se zanikerni krajni šolski svetovalci v resnici kaznujejo, kakor se jim grozi okr. šol. svet. Oni se večkrat renitentno proti višim šolskim uradnikom obnašajo. b) Da bi tudi učitelji pravico dobili, iz svojega stanu enega poslanca v državni (?! Ur.) in v deželni zbor voliti. c.) Naj bi se v postavi od 11. feb. 1872. §. 1. št. 9 o krajnem nadzorništvu odstranila, ki pravi, da naj krajni šolski svet obnašanje učiteljev in mladine nadzoruje. (?Ur.) Učitelj je že tako od otrok do največjega predstojnika nadzorovan; zakaj neki bi še postranske nadzornike imel? Res je, da pametnemu učitelju je vse eno, ali ima sto ali nobenega nadzornika (?Ur.)

Vsi ti na sveti so bili sprejeti.

G. M. Sturm nasvetuje tudi, naj bi se g. Bobies kot častni ud sprejel, pa to se je že tako poprej zgodilo. (!Ur.) Peter Ude, učitelj v Šentkancjanu, nasvetuje, da bi se naj na to gledalo in priskrbelo, da bi se taka berila v naše slovensko-nemške šole vpeljala, ktera bi jim v resnici kaj koristile. Razun „slovensko-nemškega abecednika“ so pa zdaj vse nemške. G. J. Rupnik naznanja, da je č. g. Dr. G. Gobanc, deželni šolski oglednik, lansko jesen v učiteljskem napredovališču v Celovcu željo izrekel, da naj se otrok že hitro v prvem letu pri vsakem predmetu zraven maternega jezika pridno vadi tudi nemški, in tako zernice za zernicem nabera gradiva za prihodnji nemški nauk. Kedar so že pa zmožni nemškega jezika, naj se le v nemškem jeziku podučuje. Če pa srenja želi, da bi se otroci tudi v slov. jeziku podučevali, naj se nekatere ure v tednu za to dovolijo, pa le v taki slovenščini, kakoršno slov. narod rabi. *)

Iz kočevskega okraja. Dragi „Učitelj!“ Sprejmi enkrat od nas ljudskih učiteljev kočevskega okraja poročilo o naši delavnosti. Dasiravno nismo vsaki dan skupaj, zbiramo se vendar včasih, da se pomenimo o važnih zadevah in vpravnavah naših šol. Zbrali smo se tudi 28. dan avgusta k okrajni učiteljski konferenciji v Ribnico. O točkah dnevnega reda omenim le to, da so vsi učitelji, kojim je bila naloga, da sporočajo: o vredjenji enorazredne ljudske šole, — o vprašanji, jeli so koristne

*) Iz tega dopisa se pač razvidi, da so koroški „slovensko-nemški“ učitelji v zadevi našega — jezika na krivem potu, kamor jih vodijo slovensščini sovražne šolske oblasti. — Pa tudi to se nam ne dopada, da bi se nekateri učitelji vsega nadzorovanja radi otresli, dasiravno se krajni šolski sveti v pedagogično stran šole ne bi smeli vtikati.

„šole za silo“ po pregovoru nekaj je bolje ko nič, — o pomo-logiji, o rabi Hartingerjevih tabel, — o novih šolskih postavah, o bibliotekah in končno o raznih za šolo potrebnih učil, — prav dobro zvršili svoje naloge. Okrajni nadzornik g. Novak je tudi poročal v svojih inšpekcijah in slodnjič vodil volitev za deželno učiteljsko konferencijo, k kterej so izvoljeni g. Raktelj, učitelj v Ribnici, g. Pere učitelj v Kočevji in g. Levstik, učitelj v Dobripolji.

Sledila je še volitev odbora za sestavo vprašanj k prihod-njej konferenciji — voljeni so: g. Raktelj, g. Pere, g. Pavčič, učitelj iz Velikih Lašč, g. France Pápa, učitelj v Kočevji in g. Josip Božja, učitelj v Dolenji vasi. Šešli smo se k skupnemu obedu pri Cénetu. Med raznimi napitnicami sprožil je nek učitelj misel, da se zedinimo v okrajno učiteljsko društvo, ktereга na-mer naj bi bil samo ta, da se večkrat shajamo in mej raznim pogovori se tudi pomenimo o pospeševanju in napredovanji ljud-ske šole! Predlog — živahno sprejet — se bode kmali speljal, in vam bodem o tem poročal. *) Nikar tedaj ne mislite, da smo na Krajskem in v našem okraju nedelavni in zaspani za šolsko stvar. Naš motto je: V slogi je mir in napredek! Nam niso mar prav nič politične reči; — potegujemo se za šole, za dušno in telesno dobro našega ljudstva.

— e —

Razne novice in drobtine.

(Plače kranjskih učiteljev). Okrajni šolski sveti so na Kranj-skem vsaj nekoliko bolj usmiljeni do učiteljev, kakor je bil deželni zbor, kateri je za najnižjo plačo določil edino 400 gld. Tako je okrajni šolski svet za ljubljansko okolico določil za eno službo 650 gld., za 5 služeb 600 gld., za 11 — 500 gld., za 2450 gld., in za 2400 gld. Za eno podučitelj-sko službo 450 gld., in za eno 350 gld. — Litijski okrajni š. svet je za vse učiteljske službe odločil 500 gld. — Logaški je določil za tri po 550 gld., za nekatere po 500 gld., in za druge menda po 450 in 400 gld. — Kamniški, kranjski, postojnski in kočevski šolski sveti so tudi za neka-tere službe odmerili po 500 gld., toda teh je le malo število. Te določbe pa ima še deželni šolski svet potrditi.

(† Anton Lésar,) profesor verstva in slovenščine na c. kr. viši realki v Ljubljani, tajnik „Slov. Maticе“, marljiv slovenski pisatelj, je 31. avgusta v 49. letu svoje starosti umrl. Bil je star in delaven sloven-ski domoljub, vendar tudi nasprotnik napredovalnega šolstva na podlagi novih postav.

(O letnih poročilih) slovenskih šol je pisal „Tov.“ v 17. in 18. št. Nam je malo takih poročil v roke došlo. O šolskem poročilu narodne šole v Ljutomeru piše „Narod“ tako-le:

*) Prosimo.

Poročilo narodne šole v Ljutomeru o šolskem letu 1872-1873 nam kaže lep napredek te šole pod vodstvom nadučitelja g. Ivana Lapajnet. V poročilu nahajamo dva zanimiva spisa. „Ljutomer in njegova okolica. Krajepisna črtica“, ino „Prijateljska beseda starišem“. Oboje spisal J. Lapajne. Na šoli podučujejo 4 učitelji in podučiteljica in ena učiteljica, gospodičina. Ema Toman-ova. Učni jezik na narodni šoli je slovenski; v 1. realki slovenski in nemški. Nemščina pa je bila v 3 višjih razredih narodne šole učni predmet. Kmetijstvo se je v 3. in 4. razredu kot samostalen predmet podučevalo; na šolskem vrtu je zasajenih okolo 4000 jabelčnih in hruševih, 2 in 3letnih divjakov, nekaj se jih je že pocepilo; sè svilorejo so se učenci in učitelji pečali. V ženskih ročnih delih so učenke lepo napredovale, učile so se plesti, vesti itd. Z vsem je šolo obiskovalo 260 učencev in 173 učenk.

Razpisi učiteljskih služeb po Slovenskem.

Na Štajerskem: Učiteljska služba s 600 gld. in stanov. in podučiteljska s 400 gld. in stan. v Konjicah do 30. sept. Učiteljska služba v Rečah (okr. Konjice) s 460 gld. in stan., do 30. sept. Uč. služba v Soštanji s 500 gld. do 20. sept. Uč. služba v sv. Ilu (okraj Soštanj) s 460 gld. in stan. do 20. sept.

Na Koroškem: Učiteljske službe v Sv. Miklavžu v Gorenčah, Sv. grobu pri Piiberku Klobasnicah in Edlingu s 430 gld. in stan. in nadučiteljska služba v Gutensteinu s 460 gld. in stan. do 20. sept. na okr. š. svet v Velikoven. Učiteljska služba v Sv. Miklavžu na Dravi s 430 in stan. v Rožeku s 400 gld. in v Terbižu s 400 gld. do 25. sept. na okrajni šolski svet v Beljaku

Na Kranjskem: Učiteljske službe v Vipavi, Sturiji, Budanji, Planini, na Vremu in v Postenji se podaljša do 21. sept. t. l.

Opomni se, da za dvojce služeb v Postojni in Vipavi je nasvetovanih po 500 gld.

V kranjskem šolskem okraji: služba učitelja na novo osnovanih šolah v Mavčeah z letno plačo 400 gld.; prošnje do 25. septembra; v Olševku z letno plačo 400 gld.; prošnje do 8. oktobra 1873 pri c. k. okrajnem šolskem svetovalstvu v Kranji.

V novomeškem šolskem okraji: služba učitelja v Ajdovci, prošnje do 25. septembra na c. k. okrajno š. svetov. v Rudolfovem (Novem mestu).

V kočevskem šol. okraji: služba nadučitelja v Loškem potuku (Lasembach) z letno plačo 500 gld.; služba učitelja pri enorazr. šoli v Moroven (Morobitz) z letno plačo 450 gld.; službe učitelja pri enorazr. šoli v Gotenici (Götteniz) z letno plačo 400 gld.; službe podučiteljev: v Lažičah, Ribnici, Sodražici, pri Stari cerkvi (Mitterdorf), vsaka z letno plačo 400 gld.

Prošnje se oddajajo pri c. k. okrajnem šolskem svetu v Kočevju do 15. septembra.

V Istriji. V Jelšanah se oddaja služba učitelja z letno plačo 400 gld., za orglanje posebej 90 gld. V orglanji izurjeni imajo prednost. Prošnje do 60 sept. t. l. pri c. k. okrajnem š. svetovalstvu v Voloskem.

Na Goriškem. Učit. služba III. vrste v Stijaku, IV. vrste na Barki, v Gabrovici, v Kazljah in v Vojščici, podučit. II. vrste v Sežani. Prošnje se vsi dokazi učiteljske sposobnosti in dosedanjega službovanja naj se najdalje do 25. septembra t. l. pri dotičnih krajnih šolskih svetih oddajajo.

Založnik J. Lapajne.

Za vredništvo odgovoren F. Breier. — Tisk „Narodne tiskarne“ v Mariboru.